

УДК 159.96

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2024.19.4>

ОСОБЛИВОСТІ СИНХРОННОГО ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН «ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ» ТА «ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ»

Ольга Джежик, Вікторія Папінян

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна, 65009
e-mail: dzhezhik_olga@ukr.net*

В статті зазначено, що «Загальна психологія» та «Історія психології» – це базові навчальні дисципліни з обов'язкової частини професійної підготовки здобувача, навчальні програми яких укладені згідно вимог Стандарту вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України № 565 від 24.04.2019 року для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія».

Відповідно до мети доведено логічну послідовність викладання зазначених навчальних дисциплін.

Зазначено, що предметом навчальної дисципліни «Загальна психологія» є особливості формування основних понять і категорій загальної психології, визначення сутності й загальних закономірностей виникнення, функціонування та розвитку психіки, основ психологічних знань, які необхідні для глибокого розуміння й міцного засвоєння інших психологічних дисциплін, пов'язаних з діяльністю практичного психолога, а також оволодіння методами психодіагностики психічних явищ, формування вміння проведення емпіричних психологічних досліджень, а предметом курсу «Історія психології» – закономірності формування і розвитку поглядів щодо психіки на ґрунті аналізу різних підходів до розуміння її природи, функцій і генезису.

Підкреслено, що програми побудовані за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, рекомендованого Європейською кредитно – трансферною системою (ECTS). Обидві програми орієнтовані на особистісний та професійний ріст майбутніх фахівців-психологів.

Зуважено, що знання отримані під час вивчення навчальних дисциплін «Загальна психологія» та «Історія психології» є основою для вивчення таких освітніх компонентів як: «Психофізіологія», «Практикум із загальної психології», «Вікова та педагогічна психологія», «Психодіагностика», «Експериментальна психологія», «Юридична психологія», «Психологія емоцій та почуттів», «Психологія девіантної поведінки», «Соціальна психологія», «Психологія конфлікту» та інші.

Ключові слова: психологія; освітні компоненти; загальні та спеціальні компетентності; програмні результати навчання; професійна підготовка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному українському суспільстві, внаслідок повномасштабної військової агресії дедалі збільшується попит на практичних психологів. Професійна підготовка майбутніх психологів, повинна охоплювати опанування здобувачами нових знань, вмінь та навичок, необхідних для складної та неодноразової діяльності, пов'язаної з відтворенням та відновленням людської особистості, як у воєний, так і післявоєний період.

«Загальна психологія» як і «Історія психології» – це навчальні дисципліни, які спрямовані на створення загальнотеоретичної бази, тобто на оволодіння загально-психологічним інструментарієм для успішного вивчення подальших теоретичних, практичних та прикладних навчальних дисциплін.

«Загальна психологія» є загальноосвітнім курсом професійної підготовки здобувачів вищої освіти, що спрямована на вивчення та розуміння базових категорій і понять науки психологія, системи психологічних знань, закономірностей, механізмів, методологічних підходів щодо вивчення психічних явищ особистості, їх виникнення функціонування та розвитку; поведінка, діяльність, вчинки; взаємодія людей у малих і великих соціальних групах; психофізіологічні процеси та механізми, які лежать в основі різних форм психічної активності.

Навчальна програма курсу «Історія психології» освітлює історичний розвиток психологічних знань у різних країнах, їх специфіку, зв'язок з суспільно-історичними умовами і станом духовного життя, культурою. Соціокультурний контекст розвитку психологічних знань розкриває дієву роль психології у вирішенні соціально значущих проблем у різних сферах суспільного життя (вихованні, навчанні, етиці відносин між людьми тощо).

Головною метою вивчення курсу «Загальна психологія» є формування у здобувачів вищої освіти наукових уявлень про природу психіки, про методи та результати дослідження психічних явищ, про індивідуально-типологічні властивості особистості; розвиток здатності до застосування психологічних знань в умовах професійної діяльності.

В той же час, мета курсу «Історія психології» полягає у засвоєнні здобувачами вищої освіти загальної логіки, закономірностей та хронології становлення, розвитку психологічних знань в контексті загальної історії науки.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Загальна психологія» є отримання поглиблених психологічних знань та уявлень про психіку людини, свідомість та особистість; опанування знаннями про основні психічні процеси, їх властивості та характеристики. Завдання курсу «Історія психології» полягають у ознайомленні із процесом історичних змін, принципів та методології науки; оволодінні навичками критичного, недовгматичного погляду на різні психологічні теорії, вміння визначати їх переваги та слабкі сторони.

Отже, завдання навчальних дисциплін не пересікаються, проте взаємодоповнюють один одного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі Стандарту вищої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України № 565 від 24.04.2019 року [1], Освітньо-професійної програми та навчального плану, за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія» розроблених кафедрою психології факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»[2], викладання базових освітніх компонентів «Загальна психологія» та «Історія психології», які входять до обов'язкової частини професійної підготовки здобувача [1] передбачено у першому навчальному семестрі.

Постановка завдання. У контексті аналізу останніх досліджень і публікацій та визначеної актуальності проблеми **формулювання цілей статті** вбачаємо в аналізі методики синхронного викладання навчальних «Загальна психологія» та «Історія психології» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 – «Психологія».

Виклад основного матеріалу. Розробляючи програми курсів «Загальна психологія» та «Історія психології», ми орієнтувалися, в першу чергу, на формування у здобувачів програмних результатів навчання (ПРН), які сприяли б формуванню комбінації загальних (ЗК) та спеціальних (СК) компетентностей. Співвідношення ПРН з загальними (ЗК) та спеціальними (СК) компетентностями представлено відповідно до чинного Стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [1].

Вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» сприяє формуванню у здобувачів таких програмних результатів навчання (ПРН):

- аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв’язання (ПРН 1);
- розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань (ПРН 2);
- обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги (ПРН 5);
- пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв’язання (ПРН 9);
- формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника (ПРН 10).

Програмні результати навчання корелюються з загальними (ЗК) та спеціальними (СК) компетентностями:

- ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- СК 1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.
- СК 3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
- СК 4. Здатність самостійно збирати та критично опрацювати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
- СК 5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

Вивчення освітньої компоненти «Історія психології» сприятиме формуванню у здобувачів наступних програмних результатів навчання:

- аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв’язання (ПРН 1);
- розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань (ПРН 2);
- здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань (ПРН 3);
- відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку (ПРН 15).

Програмні результати навчання формуються завдяки оволодінню наступними компетентностями:

- ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК 3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

- СК 1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК 2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК 3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

Отже, можна побачити, що вивчаючи освітні компоненти «Загальна психологія» та «Історія психології», здобувачі отримують спільні загальні (ЗК 2 та ЗК 4) та спеціальні (СК 1 та СК 3) компетентності, що сприятиме формуванню таких важливих програмних результатів навчання, як вміння аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання (ПРН 1) та розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань (ПРН 2).

Навчальні дисципліни «Загальна психологія» та «Історія психології» викладаються у першому семестрі та є обов'язковими для вивчення. Передбачається, в першу чергу, аудиторне навчання але не виключаються можливості застосування електронного навчання і дистанційних освітніх технологій.

Програма курсу «Загальна психологія» у першому семестрі (курс з «Загальної психології» вивчається протягом 4 семестрів) розрахована на 120 годин, в тому числі аудиторних занять – 36, з них лекційних 18, практичних – 18. На самостійну роботу здобувачів відведено 84 години.

Курс лекцій з дисципліни «Загальна психологія» включає 9 лекцій, в яких розкриваються такі теми, як: загальне поняття про психологію як науку, предмет психології та її задачі; методи сучасної психології; поняття про психіку та основні форми відображення дійсності; розвиток психіки в філогенезі; походження і розвиток свідомості людини; основні напрямки сучасної психології; поняття про особистість, основні напрямки дослідження особистості; особистість та діяльність як базові категорії психології, види діяльності; світ психологічних явищ людини (психічні процеси, психічні властивості, психічні стани).

Навчальна дисципліна «Історія психології» розрахована на 90 годин, в тому числі аудиторних занять – 30, з них лекційних 14, практичних – 16. На самостійну роботу здобувачів відведено 60 годин.

Курс лекцій з дисципліни «Історія психології» включає 7 лекцій, в яких розкриваються такі теми, як: історія психології як навчальна дисципліна; психологічні погляди у Стародавньому Китаї та Індії, розвиток античної психології; психологія у Середні Віки та епоху Відродження; розвиток психологічної думки Нового часу (XVII ст.), психологія в епоху Провітництва (XVIII ст.); виникнення психології як самостійної науки у XIX ст., поява та розвиток психоаналізу, біхевіоризму та гештальт-терапії та (10-і рр. XX ст. – сер. 30-х рр. XX ст.); поява та розвиток гуманістичної та когнітивної психології у II пол. XXст.; поява та розвиток психології в Україні.

Під час викладання навчальних дисциплін використовуються наступні методи: очні та практичні, в т.ч. лекція – конференція, проблемна лекція, дискусія, ділові ігри, розв'язування групових ситуаційних завдань, мозкові штурми, брейн-ринг тощо, які дозволяють занурюватись у теорію та орієнтують на практику.

Лекційні заняття з обох навчальних дисциплін підкріплюються практичними заняттями, на яких застосовуються такі методи та технології навчання, як:

– інтерактивні методи: відповіді на запитання думок здобувачів; аналіз історій та ситуацій; дискусії, дебати, полеміки; мозковий штурм; відпрацювання навичок, робота в групах; ігрове перевтілення;

– активні методи: моделювання професійної діяльності; навчання інших; активні ігри (проблемно-орієнтовані, дослідницькі, ділові, проектувальні);

– інноваційні методи: компетентнісний; інтегрований (заняття-аукціон, заняття – подорож тощо); проектно-дослідницький, та інші форми роботи.

Кожне лекційне та практичне заняття передбачає самостійну роботу здобувача. Самостійна робота є основним засобом засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу в час, вільний від обов’язкових навчальних занять. Самостійна робота з обох освітніх компонентів передбачає підготовку до аудиторних занять та контрольних заходів, а також виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

Самостійна робота повинна виконуватись систематично. В кінці кожної лекції здобувачі одержують контрольні питання за змістом лекційного матеріалу, відповідь на які передбачає осмислення та більш глибоке засвоєння матеріалу. Самостійна робота проводиться з метою закріплення нових вмій, оформлюється письмово (реферат, доповідь, есе).

Виконання індивідуального науково-дослідного завдання є завданням дослідницького характеру, яке має на меті не лише поглиблення, узагальнення і закріплення знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни, а й застосування їх при вирішенні конкретного фахового завдання.

Консультації здобувачів передбачені навчальним планом та мають здійснюватися викладачами двічі на тиждень.

Поточний контроль знань здобувачів здійснюється шляхом активної участі під час лекційних та практичних занять, а також виконання індивідуальних науково-дослідних завдань і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи.

Серед основних форм проведення поточного контролю, під час викладання навчальних дисциплін «Загальна психологія» та «Історія психології» є усне опитування здобувачів вищої освіти та тестові завдання. Підсумковий контроль з обох дисциплін проводиться у формі заліку.

Висновки. Науковий пошук та ретельний аналіз методики синхронного викладання навчальних дисциплін «Загальна психологія» та «Історія психології» показав, що хоча завдання освітніх компонентів не пересікаються, проте взаємодоповнюються та сприяють формуванню спільних загальних (знання та розумінню предметної області та розумінню професійної діяльності та здатності вчитися і оволодівати сучасними знаннями) та спеціальних (здатності оперувати категоріально-понятійним апаратом психології та здатності до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків) компетентностей, а також формуванню таких важливих програмних результатів навчання, як вміння аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв’язання та розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань. Все це зайвий раз доводить логіку та послідовність викладання освітніх компонентів, передбачену Стандартом вищої освіти, освітньо-професійною програмою та навчальним планом, за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія».

Зазначені курси мають базову теоретичну спрямованість. Вони стають основою та передумовою для вивчення усіх без винятку подальших навчальних дисциплін.

Отже, задля ефективного формування у здобувачів вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» програмних результатів навчання, головною метою розроблених нами навчальних курсів: «Загальна психологія» та «Історія психології» вбачаємо у формуванні у здобувачів вищої освіти теоретичних знань, що дозволять озброїти їх вміннями та навичками визначення психологічного контексту в умовах практичної діяльності.

Список використаної літератури

1. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти» від 24.04.2019 № 565. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchaosvita/zatverdeni%20standarty/2021/07/28/053-Psykholohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> (дата звернення 06.03.2024).
2. Освітньо-професійна програма зі спеціальності 053 «Психологія», введена в дію наказом ректора Національного університету «Одеська юридична академія» від 03.07. 2023 №1774-6 <https://www.onua.edu.ua/ua/studentu-ua/osvitni-programy?view=article&id=5290:psihologiya-opp-bakalavr-053-psihologiya&catid=615> (дата звернення 05.03.2024).

FEATURES OF SIMULTANEOUS TEACHING OF THE COURSES «GENERAL PSYCHOLOGY» AND «HISTORY OF PSYCHOLOGY»

Olha Dzhezhyk, Victoria Papinian

*National University «Odesa Law Academy»,
23, Fontanska Road Str., Odessa, Ukraine, 65009
e-mail: dzhezhyk_olga@ukr.net*

The article states that «General Psychology» and «History of Psychology» are basic academic disciplines from the mandatory part of the applicant's professional training, the curricula of which are concluded in accordance with the requirements of the Standard of Higher Education, approved by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 565 dated 04.24. 2019 for the first (bachelor) level of higher education in specialty 053 «Psychology».

In accordance with the goal, the logical sequence of teaching the specified academic disciplines is proven.

It is noted that the subject of the educational discipline «General Psychology» is the peculiarities of the formation of the main concepts and categories of general psychology, the definition of the essence and general regularities of the emergence, functioning and development of the psyche, the basics of psychological knowledge, which are necessary for a deep understanding and solid assimilation of other psychological disciplines, related to the activities of a practical psychologist, as well as mastering methods of psychodiagnosis of mental phenomena, formation of the ability to conduct empirical psychological research, and the subject of the course «History of Psychology» – regularities of the formation and development of views on the psyche based on the analysis of various approaches to understanding its nature, functions and genesis.

It is emphasized that the programs are built according to the requirements of the credit-module system of the organization of the educational process in higher educational institutions, recommended by the European credit-transfer system (ECTS). Both programs are focused on the personal and professional growth of future psychologists.

It is noted that the knowledge obtained during the study of the academic disciplines «General Psychology» and «History of Psychology» is the basis for studying such educational components as: «Psychophysiology», «Practical Course in General Psychology», «Age and Pedagogical Psychology», «Psychodiagnostics», «Experimental psychology», «Legal psychology», «Psychology of emotions and feelings», «Psychology of deviant behavior», «Social psychology», «Conflict psychology» and others.

Key words: psychology; educational components; general and special competencies; program learning outcomes; professional training.